

EEN CULTUREEL ANKERPUNT

70 jaar Nationale Taptoe

Sinds 2006 vindt de Nationale Taptoe in Ahoy Rotterdam plaats. Dit grote evenement viert aanstaande september het 70-jarig jubileum met de gebruikelijke vijf voorstellingen.¹ Met fameuze locaties zoals eerder Delft en Breda en nu dus Rotterdam kan de taptoe rekenen op een stevige naamsbekendheid, waarbij het aandeel van de Koninklijke Marine altijd significant en bepalend is geweest.

(Voormalig) Tambour-maitre Ed Oosterom van de Tamboers en Pijpers, staande voor de Marinierskapel der Koninklijke Marine, met op de achtergrond het decor van de Nationale Taptoe in Ahoy (foto: Korps Mariniers)

LEES VERDER →

Het bijzondere aan de Nationale Taptoe is dat het een combinatie vormt van een showcase van wat de krijgsmacht in huis heeft én van een publieksevenement. Waar ooit de klassieke militaire taptoe – sinds begin 2023 geregistreerd als immaterieel erfgoed² – bestond uit vermaak van de lokale bevolking door de militaire muziek van een garnizoen, is het fenomeen uitgegroeid tot een volwaardige en avondvullende show, waar duizenden betalende liefhebbers en geïnteresseerden op afkomen. Toch bestaat de lokale vorm van militaire taptoe ook nog; op 3 juli vond op het terrein van het Marinemuseum in Den Helder de jaarlijkse Marinetaptoe plaats. Daarbij trad de Marinierskapel der Koninklijke Marine met de Tamboers en Pijpers van het Korps Mariniers op tezamen met Koninklijke Muziekkapel van de Belgische Marine. In de buitenlucht en met toestroomde bewoners, toeristen en dagjesmensen als toeschouwers.

Bij een eveneens in de buitenlucht uitgevoerde NAVO-taptoe in Vilnius vorig jaar augustus, trad de Marinierskapel samen met de Tamboers en Pijpers op. De kracht van dit taptoeconcept is de saamhorigheid en de uitstraling van het bondgenootschap, waar Nederland met overtuiging een bijdrage aan levert. Zo'n internationale voorstelling biedt een fenomenaal platform voor politieke en militaire leiders om pal aan de Oostflank van de NAVO te netwerken

en de bevolking van de Baltische staten te tonen dat we zowel met militaire middelen alsóók verbroederende cultuur schouder aan schouder staan. Veel Nederlanders zullen dat misschien overdreven of zelfs militaristisch vinden, maar in Litouwen denken ze daar heel anders over.

Dat geldt bijvoorbeeld ook voor de Verenigde Staten, waar de Marinierskapel afgelopen april een week lang optrad in de Virginia International Tattoo, niet geheel toevallig in marinestad Norfolk waar het gigantische NAVO-hoofdkwartier *Allied Command Transformation* gevestigd is, evenals het *Joint Force Command Norfolk*. Deze taptoe bestaat sinds 1997 en trekt jaarlijks zo'n 38.000 bezoekers, verspreid over vier voorstellingen.³ Overigens trad de Marinierskapel 40 jaar geleden hier ook al op tijdens een grootscheeps Nederlands vlootbezoek aan Norfolk.⁴ Het feit dat het landmachtorkest De Koninklijke Militaire Kapel participeerde in de roemruchte Edinburgh Tattoo van 1952 met maar liefst 25 voorstellingen, had in 1954 als direct gevolg dat de Nederlandse krijgsmacht de Taptoe Delft organiseerde. Terugkerende taptoes met een NAVO-karakter vonden bovendien vanaf 1958 plaats in Arnhem. Het is bijzonder te beseffen hoe een lokaal militair signaal in een kampement of haven – om 's avonds soldaten of schepelingen naar hun britsen en kooien te laten gaan, 'doe den tap toe' – doorontwikkelde tot een muzikaal vertoon met daarbij doorgaans ook nog zang, dans en lichteffecten.⁵

Repetitie van de show van de Marinierskapel der Koninklijke Marine in Vilnius, 25 augustus 2023 (foto uit eigen archief).

De Marinierskapel opgesteld op
het achterdek van de kruiser
Hr.Ms. *De Zeven Provinciën*, 1973
(collectie NIMH)

Een detachement van het Korps Mariniers – onderdeel van de Internationale Troepenmacht in het Saargebied – marcheert aanvang 1935 door Saarbrücken, voorafgegaan door een tamboer en een pijper (collectie NIMH)

Militaire muziek vroeger en nu

Uit oogpunt van traditie zijn elke historicus en elke militair het er wel over eens; de oorspronkelijke functie van militaire muziek was die van signaalinstrument, om troepen te leiden en om boodschappen over te brengen. Het lopen en aanvallen in formatie ging gedisciplineerder met marsmuziek. En met basale slag- en blaasinstrumenten konden vooraf afgesproken codes over langere afstand overgebracht worden. Zoals in het boek Jozua beschreven wordt hoe in de Oudheid met ramshoorns en strijdkreten de ommuurde stad Jericho veroverd wordt. De rudimentaire functie kennen we nu nog van het exercitieterrein en van militaire ceremonies. Wanneer we het hebben over daadwerkelijke ‘militaire muziek’ dan is het kenmerkende ervan dat de kern van het orkest gevormd wordt door trommen en trompetten.

Met de ontwikkelende vaardigheid metaal te bewerken met ambachtelijke kwaliteit om instrumenten te verfijnen, ontstonden – pakweg in de 14^e eeuw – muziekinstrumenten als de pijperfluit, doedelzak, schalmei, harp en vedel.

‘Het is bijzonder te beseffen hoe een lokaal militair signaal in een kampement of haven doorontwikkelde tot een muzikaal vertoon’

Voor strijdkrachten bleef onverminderd van belang dat het om mobiele en lichte instrumenten ging, want doorgaans verplaatsten militairen zich te voet. En de instrumenten moesten relatief eenvoudig te bespelen zijn, want personeel werd geworven in de onderste lagen van de samenleving, waar muziekonderwijs niet gebruikelijk was. In de loop van de 18^e eeuw kende het leger weliswaar kleine muziekkorpsen met een meer gevarieerde bezetting, maar het fundament onder de moderne militaire muziek werd gelegd bij de start van het Koninkrijk der Nederlanden. In 1814 werd niet alleen een formele bundel met marsen en signalen per beschikking vastgesteld, maar kwam het bovenal tot het Koninklijk Besluit van 1818 dat bij alle infanteriebataljons ook tamboers, pijpers en muzikanten zouden worden ingedeeld. Gebruikelijk waren de lage leeftijden – men deed in de muziek al dienst vanaf 12 tot 14 jaar! – en het feit dat zowel kapelmeesters als een deel van de muzikanten van buitenlandse afkomst of nationaliteit waren. Twee decennia later kregen ook de bereden eenheden muziek ingedeeld, maar dat waren vooral trompetters en hoornblazers.⁶

De muziek van de Koninklijke Marine

Als we inzoomen op de Koninklijke Marine, dan zien we enerzijds een Marinierskapel die stamt van 1 augustus 1945 en anderzijds een uiterst kenmerkende entiteit genaamd Tamboers en Pijpers van het Korps Mariniers. De kapel is een veelzijdig harmonieorkest, dat in zekere zin

‘Het niveau is hoog; het aannamebeleid is gebaseerd op conservatoriumniveau, waarbij sollicitanten met een proefspel moeten aantonen te passen binnen het orkest’

voortbouwt op de scheepskapellen zoals die vanaf 1795 op de Nederlandse vloot werden ingevoerd. Initieel aan boord van schepen met ten minste 56 stukken geschut, met een sterkte variërend tussen 6 tot 13 muzikanten, veelal van buitenlandse origine. Meer stabiliteit en kwaliteit in bezetting en beschikbaarheid ontstond met het Koninklijk Besluit van 1864 dat er één muziekkorps bij de zeemacht werd ingedeeld, met 20 (leerling-)muzikanten onder leiding van een kapelmeester. De kapel groeide tot in de eerste helft van de 20e eeuw tot 40 en eens zelfs 55 muzikanten⁷, waar de huidige Marinierskapel in de structuur en bezetting van 1945 thans bestaat uit 52 muzikanten, plus een dirigent en een kapelmeester. Het niveau is hoog; het aannamebeleid is gebaseerd op conservatoriumniveau, waarbij sollicitanten met een proefspel moeten aantonen te passen binnen het orkest.

Bij de oprichting van het Korps Mariniers in 1665 werden tamboers formeel ingedeeld bij de compagnieën zee-soldaten. In de Spaanse Successieoorlog begin 18^e eeuw volgde ook de formele indeling van pijpers, ook al had vice-admiraal Michiel de Ruyter in 1659 ook al pijpers aan boord. Legeronderdelen – vooral het voetvolk – kende de pijper al langer, maar aangezien bij landeenheden dit type instrument – in feite een kleine dwarsfluit – in 1819 werd afgeschaft, is het Korps Mariniers de enige Nederlandse eenheid die deze oorspronkelijke militaire muziek voert. Kenmerkend zijn het typische geluid en de (interne) ambachtelijke opleidingen tot tamboer of pijper, waarbij de kandidaat ook daadwerkelijk volwaardig marinier-opgeleid is.⁸

Vice-admiraal René Tas treedt op als saluting officer, tijdens de Nationale Taptoe van 2023 (Ministerie van Defensie)

De show van 2024: een aanrader

Als we naar de redenen van het bestaan van de militaire muziek in de 21e eeuw kijken, dan is de verbindende rol tussen maatschappij en krijgsmacht een wezenlijk doel. Ook is er uiteraard intern de verbroederende en vormende werking van muziek en tradities, die hier gemakshalve het ‘ceremonieel’ is genoemd. Ten slotte is er het vermaak, de verstrooiing die muziek biedt. Dit alles komt herkenbaar en kwalitatief naar voren in de Nationale Taptoe, die wat auteur dezes betreft dan ook gerust een cultureel ankerpunt kan worden genoemd. Zowel voor Defensie, voor de militaire muziek als voor het draagvlak onder de Nederlanders vormt de taptoe een fundamenteel en waardevol uitgangspunt.

De thematiek van de Nationale Taptoe, die plaatsvindt van vrijdag 27 tot en met zondag 29 september, is meer dan actueel. Naast het algemene gegeven van het platina jubileum vormt het 75-jarig bestaan van de NAVO een belangrijke leidraad voor programma en muziekkeuze. Van de zijde van de Marinierskapel onder andere door de *signature dish* ‘De Rotterdamse Vlag’ en door het ondersteunen van de Trans-Atlantische samenwerking met ‘*Hands across the sea*’ van de Amerikaanse marsenkoning Sousa, maar ook met filmmuziek en als onderdeel in de finale met ‘Op de parade’ van Henk van Lijschooten (dirigent van de Marinierskapel van 1957 – 1964, in de rang van kapitein). De uniformen, exercitie, choreografie en beeld- en lichteffecten maken zo’n show van tweemaal een uur tot een totaalbeleving.

Ik raad iedereen aan om dit cultureel erfgoed te beleven, vanwege de kracht van het fenomeen taptoe en vanwege de ongekend hoge kwaliteit van de Nederlandse militaire muzikant. Meer informatie over de deelnemende orkesten en artiesten van deze editie vindt u op www.nationaletaptoe.nl.

Luitenant-kolonel (KL) Thijs Jansen is werkzaam binnen het Kabinet van de Commandant der Strijdkrachten, als Coördinator Militaire Muziek Krijgsmacht en Hoofd Protocol. Hij fungeert als q.q. MT-lid van de Stichting Nationale Taptoe en zet zich in voor traditiehandhaving en de krachtige combinatie van militaire muziek en ceremonieel.

Noten

- 1 Zie voor meer informatie over het programma van de Nationale Taptoe: <https://nationaletaptoe.nl/programma/> (geraadpleegd op 28 juni 2024).
- 2 <https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/page/16330/de-militaire-taptoe> (geraadpleegd op 28 juni 2024).
- 3 <https://www.visitnorfolk.com/virginia-international-tattoo/> (geraadpleegd op 7 juli 2024).
- 4 R. van Yperen, *De Nederlandse militaire muziek* (Bussum 1966) 55.
- 5 <https://nationaletaptoe.nl/de-taptoe/geschiedenis-van-de-taptoe/> (geraadpleegd op 7 juli 2024); Yperen, *De Nederlandse militaire muziek*, 50; <https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?query=Dit+jaar+weer+Navo-taptoe+in+Arnhem&coll=dd&identifier=MMKB19:000642056:mpeg21:a00171&resultidentifier=MMKB19:000642056:mpeg21:a00171&rowid=2> (geraadpleegd op 7 juli 2024).
- 6 Yperen, *De Nederlandse militaire muziek*, 7-22.
- 7 *Ibidem*, 50-54.
- 8 Zie bijdrage eerste-luitenant der mariniers Ed Oosterom (Staf Militaire Muziek): <https://www.marinusvuijk.nl/2geschiedenis.htm> (geraadpleegd op 10 juli 2024).